

## РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.35(7)-7

УДК 614.165.338.1

БІОГРАФІЯ ТА МЕДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЖОНА ХАРВІ  
КЕЛЛОГА У СФЕРІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ  
ЖИТТЯBIOGRAPHY AND MEDICAL ACTIVITIES OF JOHN HARVEY KELLOGG  
IN THE FIELD OF PROMOTING A HEALTHY LIFESTYLE

В. В. Куриляк

**Актуальність теми дослідження.** Здоровий спосіб життя, особливості його форм та виявів є темою багатьох дискусій в останні десятиліття. Це в першу чергу обумовлено вимогами сучасної медицини, косметології, збереженням здорового генофонду, довготривалістю життя тощо. Дослідження історії принципів здорового способу життя та біографії тих, хто стояв у його витоків є актуальність та цікавим завданням для дослідників. Одним із потужних популяризаторів принципів здоров'я був відомий американський лікар – Джон Харві Келлог.

**Постановка проблеми.** Ключова дилема у дослідженні його біографії та діяльності полягає у намаганні зрозуміти, яким чином Джон Харві Келлог сумістив у своїй діяльності практичну медицину, видавничу справу, винахідництво, авторство багатьох філософських та теологічних праць та власну філософію здоров'я, популяції якої присвятив усе своє життя.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** В основу роботи покладено праці американських колегадослідників, співвітчизником яких був Джон Харві Келлог, тому базуючись на згадках про Келлога у їхніх працях та опублікованих відомостях про нього адвентистами сьомого дня ми сконструювали єдине полотно біографічної довідки та діяльності відомого лікаря.

**Urgency of the research.** Healthy lifestyle, features of its forms and manifestations have been the subject of many discussions in recent decades. This is primarily due to the requirements of modern medicine, cosmetology, maintaining a healthy gene pool, longevity and more. Researching the history of the principles of a healthy lifestyle and the biography of those who stood at its origins is a relevant and interesting task for researchers. John Harvey Kellogg, a well-known American physician, was one of the powerful proponents of health principles.

**Target setting.** A key dilemma in the study of his biography and work is to understand how John Harvey Kellogg combined practical medicine, publishing, invention, authorship of many philosophical and theological works, and his own philosophy of health, to which he devoted his entire life.

**Actual scientific researches and issues analysis.** The work is based on the work of fellow American researchers, whose compatriot was John Harvey Kellogg, so based on the mention of Kellogg in their work and published information about him by Seventh-day Adventists, we constructed a single canvas biographical information and activities of a famous doctor.

**Постановка завдання.** Основне завдання статті полягає в окресленні біографічної довідки та ключових аспектів діяльності Джона Харві Келлога у сфері популяризації здорового способу життя.

**Виклад основного матеріалу.** Виявлено, що Джон Харві Келлог за сприяння та фінансової підтримки сім'ї Уайт з чотирнадцяти років почав навчатися на лікаря та в юному віці очолив Санаторій Баттл Крік, який під його керівництвом за короткий час став всесвітньо відомою здравницею. Досліджено видавничу діяльність Келлога, який зміг підняти популярність журналу "Хороше здоров'я", неодноразово друкуючи в ньому свої ідеї та рекомендації в сфері здорового способу життя. Неодноразово Келлог чув з боку Еллен Уайт перестороги щодо намагання відокремити діяльність Санаторію від Церкви адвентистів сьомого дня, а саме зробити заклад позаконфесійним не популяризуючи через нього релігійні ідеї адвентистів. Винахідник, хірург, популяризатор здорового способу життя, лектор, який виголосив близько п'яти тисяч публічних виступів – це лише частина того, що йому вдалося зробити за своє життя.

**Висновки.** Джон Харві Келлог однозначно відома фігура, завдяки своїй активній діяльності в сфері здоров'я свого часу був відомий на весь світ, однак через дотримання ідей пантеїзму та еugenіки залишив неоднозначний слід у релігійній сфері, особливо в рядах адвентистів до яких належав значну частину свого життя.

**Ключові слова:** Джон Харві Келлог, здоровий спосіб життя, медична діяльність, біографічна довідка.

**The research objective.** The main task of the article is to outline a biographical background and key aspects of John Harvey Kellogg's work in promoting a healthy lifestyle.

**The statement of basic materials.** It was discovered that John Harvey Kellogg, with the help and financial support of the White family, began studying to become a doctor at the age of fourteen and headed the Battle Creek Sanatorium at a young age, which under his leadership soon became a world-famous health resort. The publishing activity of Kellogg, who was able to raise the popularity of the magazine "Good Health", repeatedly published his ideas and recommendations in the field of healthy living. Kellogg has repeatedly heard warnings from Ellen White about trying to separate the Sanatorium from the Seventh-day Adventist Church, namely to make the institution non-denominational without promoting Adventist religious ideas. An inventor, a surgeon, a promoter of a healthy lifestyle, a lecturer who has given about five thousand public speeches – these are just some of the things he has managed to do in his life.

**Conclusions.** John Harvey Kellogg is a well-known figure, known throughout the world for his health work, but his pantheism and eugenics have left a mixed mark on religion, especially in the Adventist community, where he has spent much of his life.

**Key words:** John Harvey Kellogg, healthy lifestyle, medical activities, biographical information.

**Актуальність теми дослідження.** Цікавість до здорового способу життя в останні десятиліття обумовлена сферами косметології, збереженням здорового генофонду, подовженням тривалості якісного життя тощо. Одним із найбільших популяризаторів принципів здоров'я, окрім Церкви адвентистів сьомого дня був її колишній член Джон Харві Келлог, діяльність якого почалося в кінці XIX століття і тривала до середини

XX століття. Відомому американському лікарю вдалося за майже 70-літню практику своєї медичної діяльності створити близько сотні винаходів в сферах медицини та здорового харчування, найвідомішими із них досі є зернові пластівці (вівсянка) та арахісове масло. Як правило його діяльність у сфері здоров'я досліджують колеги-науковці в США, однак беручи до уваги потужний інтерес до здорового способу життя на теренах України, особливо в умовах шкоди, яку нанесла пандемія Ковід-19, вважаємо за доцільне детальніше дослідити та висвітлити методи, принципи здоров'я у витоків яких стояв відомий лікар Джон Харві Келлог.

**Постановка проблеми.** Ключова дилема у дослідженні його біографії та діяльності полягає у намаганні зрозуміти, яким чином Джон Харві Келлог сумістив у своїй діяльності практичну медицину, видавничу справу, винахідництво, авторство багатьох філософських та теологічних праць та власну філософію здоров'я, популяції якої присвятив усе своє життя.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** В основу роботи покладено праці американських колег-дослідників, співвітчизником яких був Джон Харві Келлог, тому базуючись на згадках про Келлога у їхніх працях та опублікованих відомостях про нього адвентистами сьомого дня ми сконструювали єдине полотно біографічної довідки та діяльності відомого лікаря.

**Постановка завдання.** Основне завдання статті полягає в окресленні біографічної довідки та ключових аспектів діяльності Джона Харві Келлога у сфері популяризації здорового способу життя.

**Виклад основного матеріалу та результати дослідження.** Поштовхом для руху лікаря Келлога як популяризатора здоров'я стали принципи здорового способу життя, які викладено у працях Еллен Уайт (одна із засновниць Церкви Адвентистів сьомого дня, членом якої тривалий час був Келлог, але був виключений із рядів Церкви за дотримання пантеїстичних поглядів) [2, с. 1]. У своїй активній діяльності він замінив поняття біблійного Євангелія на його власний термін Євангеліє здоров'я, а санаторій у Баттл Крік, яким тривалий час керував Келлог став "Храмом здоров'я" [2, с. 7-8]. Вражаючих результатів у своїй діяльності Келлог досягнув завдяки вродженому почуттю власної значимості та релігійним устремлінням провадити реформу здоров'я. Більше того завдяки його літературним працям та проповідям, спрямованим до служителів у щойно заснованій адвентистській церкві почався рух здоров'я серед вірян, особливо у відмові від шкідливих звичок. А турбота за власний фізичний стан розглядалася не лише як хороша справа, а скоріше як релігійний обов'язок [2, с. 43].

Джон Харві Келлог народився у 1852 році в США у багатодітній сім'ї, члени якої мали постійні проблеми зі станом здоров'я. Після довгих пошуків якісного методу лікування, саме гідротерапія, яка тоді набувала популярності в США, стала для цієї родини кращим засобом для підтримки фізичного організму. У рік народження Джона, його батьки прийняли вістку про близький Другий прихід Христа, яку проповідували адвентисти [2, с. 44-45]. У віці 14 років Джон почав працювати коректором у видавництві "Review and Herald", керував яким Джеймс Уайт, так молодий юнак, отримав можливість детального ознайомлення з літературою американських реформаторів здоров'я XIX століття та опублікованими

працями Еллен Уайт на тему здорового способу життя [2, с. 46-47].

У 1866 році Келлог почав працювати у першому адвентистському оздоровчому закладі під назвою Західний інститут здоров'я. Однак через декілька років у 1871 році через досить повільний рівень розвитку Інституту виникла потреба, щоб його очолив молодий та перспективний керівник. Сім'я Уайт вирішила, що Джон Келлог міг би у перспективі зайняти цю посаду. Однак у той час Джон не бачив себе у якості лікаря та не прагнув отримати медичну освіту. Більш того, оскільки він боявся вигляду крові, то мав чітку відразу до цієї професії. Однак, його старший брат Меріт Келлог вже певний час практикувався у цій сфері та переконав Джона піти навчання і набиратися досвіду у сфері медицини.

Таким чином, завдяки спонуканням Джеймса та Еллен Уайт і Меріта Келлога, Джон поступив на навчання у гідротерапевтичний коледж, яким керував видатний реформатор здоров'я Рассел Трейл. Навчання у коледжі захопило Джона і пісня того як він закінчив 20-ти тижневий курс навчання, він виявив бажання й далі розвиватися у цьому напрямку. З метою стати практикуючим лікарем Келлог один рік навчався у Мічиганському медичному університеті, згодом поступивши у Медичний коледж лікарні Белв'ю в Нью-Йорку. Це був престижний медичний склад в США тих часів, де побутували передові ідеї у сфері охорони здоров'я. Джон Келлог закінчив заклад у 1875 році, отримавши ступінь доктора медицини. За моральної та фінансової підтримки подружжя Уайт відбувалася реалізація процесу навчання [2, с. 48-50]. По завершенню Келлогу було запропоновано стати керівником адвентистського Західного інституту здоров'я. Він прийняв цю пропозицію не відразу, оскільки вважав себе ще занадто молодим та недосвідченим, щоб виконувати покладені на нього обов'язки. Спочатку, було погоджено, що він буде керувати Західним інститутом здоров'я один рік, починаючи з осені 1876 року. В результаті він лишився директором цього закладу до кінця свого життя, а саме до 1943 року [2, с. 51-52].

Одним з перших кроків на цій посаді, Келлог одноосібно змінив назву закладу на "Санаторій", щоб надати адвентистському медичному закладу більшої респектабельності з боку суспільства. Метою санаторію була популяризація адвентистського погляду на здоровий спосіб життя, які відображені в працях Еллен Уайт. Знаючи це, Келлог помітив що, на його думку, у Санаторії не досконало практикується реформа щодо правильного раціону харчування. Він зрозумів, що якщо не вжити відповідних заходів, то ця установа стає лише однією з великої кількості водолікувальних закладів. Тому, він започаткував у столовій Санаторію спеціальний стіл, де будуть видаватися лише страви, які відповідають реформі здоров'я. Також однією з вимог стало те, що лікарі повинні подавати приклад пацієнтам санаторію щодо правильного харчування. Тому лікарі мусили споживати ті ж самі страви, які пропонувалися пацієнтам [2, с. 53].

Для себе Келлог розумів, що принципи реформи здоров'я є частиною більшої істини, і він хотів бути їхньою частиною. Він назвав цю істину "Євангелієм здоров'я". Персонал Санаторію систематично вивчав праці Еллен Уайт, особливо ті, що стосуються реформи здоров'я [2, с.54]. Більше того, Келлог був переконаний у правильності вегетаріанської дієти та шкоді для організму вживання м'ясних продуктів. Він сам став переконаним вегетаріанцем у віці 14 років і розглядав популяризацію рослинної дієти як "хрестовий похід", за краще життя та здоров'я громадян США [2, с. 57].

Винаходи Джона Харві Келлога. Окрім провідного керівника Санаторію Баттл-Крік Келлог також увійшов в історію медицини як винахідник. Починаючи з 1890-х років йому вдалося винайти арахісове масло, яке згодом стало невід'ємною частиною американської дієти. Крім того він розробив низку продуктів на горіховій основі, а харчовий продукт "Бромоза" став рослинною заміною солодового молока. Також Келлог розробив рослинний замінник коров'ячого молока для немовлят, які не переносять лактозу.

У 1897 році він запатентував горіхове борошно, з якого можна робити страви з додаванням різноманітних фруктів. Були розроблені горіхові замінники м'яса, смак яких був схожий на смак яловичини. Причиною цих замінників м'яса була велика прихильність американців до споживання м'ясних продуктів. Основними їх складниками були пшеничний глютен, арахісове борошно та ароматизатори. Загалом, лікар Келлог у загальній сумі розробив близько 80 видів харчових продуктів на горіховій основі [2, с. 61]. Зокрема, ще одним значним внеском Келлога були винаходи продуктів на основі зернових. Найбільш відомим та найкориснішим продуктом до цього часу стали пластівці з різних видів зерен, які не потребували тривалого приготування та термічної обробки. У травні 1894 року Келлог запатентував цей винахід [2, с. 61-62].

Для виробництва різноманітних харчових продуктів при Санаторії Баттл крік у 1877 році почала працювати компанія "Sanitarium Food". Від початку вона випускала зерновий продукт під назвою "Гранола", які здебільшого були призначені для пацієнтів санаторію. Впродовж наступних 20 років кампанія виготовляла 42 харчових продукти. Близько 1900 року Келлог вирішив розширити цей бізнес та заручився підтримкою інших санаторіїв, однак отримав від них відмову у співпраці. Однак Джон Келлог заручився підтримкою свого брата Вілла і відкрив власне підприємство "Sanitas", яке виробляло овочеві замінники м'яса та зернові пластівці. Вілл Келлог мав підприємницький хист і це сприяло зростанню підприємства та маркетингу продукції, яку воно випускало.

Одночасно продовжувала свою діяльність компанія "Sanitarium Food", однак згодом Вілл викупив права на продукцію у Джона Келлога, і 1906 році заснував власне підприємство "Battle Creek Toasted Corn Flake Company" [2, с. 63]. До сьогодні ця компанія є одним зі світових гігантів з виробництва готових до вживання зернових продуктів та інших напівфабрикатів та продуктів здорового харчування [1].

Видавнича робота. Причиною викуплення прав на виготовлення здорової продукції харчування стало те, що сам лікар Джон Харві Келлог був більше зосереджений на поширенні в суспільстві своїх поглядів щодо здорового способу життя. Для цього він займався типографською справою, зважаючи на свій досвід у цій роботі у юні роки. Більше того, він став відомий у суспільстві завдяки своїм усним публічним виступам. У скорому часі, коли Келлог став директором Західного інституту здоров'я він почав викладати свої погляди у адвентистському періодичному виданні "Хороше здоров'я", яке раніше називалося "Реформатор здоров'я". Келлог переконав керівництво Церкви передати відповідальність за видавництво цього журналу самому Санаторію з метою подальшої популяризації принципів реформи здоров'я. Коли Келлог приступив до керівництва цим періодичним виданням, журнал перебував у занепаді та близький до

закриття, але зміна назви та особистий вплив лікаря виправили ситуацію на краще. Наклад журнал "Хороше здоров'я" сягав до 25 тисяч передплатників і видавався до 1955 року. Келлог був автором багатьох статей, буклетів а також близько п'ятдесяти книг [2, с. 66-67]. Також за 60 років своєї діяльності в якості оратора. Келлог виголосив близько п'яти тисяч лекцій на тему здоров'я. Загальна аудиторія сягала сотні тисяч мешканців США. Мета лікаря Келлога полягала у спонуканні американців до зміни способу життя у сферах харчування та гігієни. Однак основною його діяльністю було керівництво Санаторієм у Баттл-Крік, який з маленького та маловідомого медичного закладу Церкви АСД став великою установою, відомою по всьому світу. Келлог спрямував розвиток санаторію спираючись на наукову медицину [2, с. 70-71].

Діяльність та пацієнти. Пацієнтами Санаторію була значна кількість відомих людей, серед них відомі спортсмени, дослідники, артисти, історики, бізнесмени, зокрема Джон Рокфеллер, євангеліст Білл Сандей та інші. Багатьом із них сподобалося оздоровлення та перебування у Санаторії, опісля вони неодноразово поверталися на оздоровлення в нього. Разом із тим Келлог не нехтував здоров'ям представників соціальних прошарків середнього та нижчого класів. Келлог був відомий своєю благодійністю. Він одружився у 1879 році на Еллі Ітон, а згодом було виявлено, що вони по стану здоров'я дружини не можуть мати власних дітей, відтак вирішили відкрити дім для обездолених сиріт. Станом на 1894 рік вони піклувалися за чималу кількість дітей, що були змушені залишити свою квартиру та переїхати в одну з будівель, яка належала Санаторію Баттл-Крік. У цьому домі було більше двадцяти кімнат, зокрема декілька ванн, невелика лабораторія та гімназія для дітей. Кількість дітей, якими опікувалось подружжя Келлогів за весь час складало 42 особи. За підтримки Церкви АСД, Медико-місіонерська та благодійна асоціація, засновником якої був лікар Келлог, опікувалась дітьми з бідних районів Чикаго [2, с. 74-75, 84].

Зміст рекомендацій від Еллен Уайт. Еллен Уайт із часом почала виказувати свою стурбованість щодо поглядів та діяльності лікаря Келлога. Так, вона була не була згодна з тим, що в санаторії є різноманітні види розваг, світські заходи для дозвілля, зокрема гра в шашки, крокет тощо. Замість того вона вказувала на те, що у санаторії для пацієнтів задля покращення їх власного здоров'я певний час необхідно приділяти легкій фізичній праці. Також, це мало сприяти поширенню філософії Церкви АСД на реформу здоров'я. Як відповідь на це зауваження Джон Келлог виділив невеликі присадибні ділянки на яких пацієнти мали б можливість займатися на свіжому повітрі та вирощувати різноманітні овочі та квіти, однак у повноті ця ідея як її бачила Еллен Уайт не була втілена в життя [2, с. 92-93].

Еллен Уайт прагнула, щоб Санаторій Баттл-Крік був однією зі сторін проповіді вічного Євангелія, особливо відділений від світських принципів та культури. В той самий час, на її думку, Келлог, який був натхненний своїм успіхом у якості керівника, все більше робив з Санаторію комерційний заклад, прагнучи наблизити його до світських бізнес-структур [2, с. 95].

Таким чином, на думку перших адвентистів Келлог поступово втрачав погляд Церкви АСД та мету реформи здоров'я. Його амбіційність та прагнення до самозвеличення віддалили його від цієї деномінації. Також,

він став сумніватися у своєму релігійному досвіді. Хоча, Еллен Уайт вказувала на його недоліки в характері та вчинках, він визнавав їх наявність, однак з іншої сторони він бачив та гостро реагував на прогріхи інших, а себе як правило виправдовував.

Особливо негативно ставився Келлог до адвентистських служителів, оскільки, як він вважав, вони повільно втілювали в життя усі принципи реформи здоров'я. Також зачіпало його самолюбство заяви багатьох пасторів, що лише через Еллен Уайт було відкрито усі принципи реформи здоров'я, при цьому не згадуючи про вклад лікаря Келлога у цю сферу. При цьому сама Еллен Уайт так ніколи не вважала, як і інші церковні лідери, визнавала велику роль багатьох американських реформаторів здоров'я XIX століття як одну з основ адвентистського погляду на питання здорового способу життя [2, с. 102-105].

Конфлікт між Джоном Келлогом та адвентистськими служителями також стосувався того, хто повинен контролювати діяльність Санаторію. Це питання було актуальним оскільки Санаторій став великою фінансово-прибутковою організацією з великими перспективами. Більше того актуальності набував сам принцип належності закладу конкретній особі, а не церковній організації. Від самого початку заснування цієї деномінації у 1863 році однією із причин існування церковної організації була належність різних інституцій саме організації, а не приватній особі. Таким чином церква себе могла захистити від непередбачуваних ризиків та більш ефективно виконувати свою місію [2, с. 106].

Однак у 1890-х роках Доктор Келлог виступав проти спроб церковних лідерів зареєструвати заклад на Церкву, йому здавалося, отримати контроль над Санаторієм, якому він віддав стільки років свого життя та зусиль. Келлог перебував у конфліктних відносинах з багатьма служителями через погляди на політику керівництва Санаторієм, він намагався зробити все можливе, щоб церковні лідери не мали можливості отримати контроль над тим, що він, на його думку, створив та побудував. Тому лікар шукав можливості обмежити контроль Генеральної Конференції Церкви АСД над цим медичним закладом. Келлог помітив, що затверджений Генеральною конференцією устав Санаторію закінчується у 1897 році. Тому він домігся того, що у інформації про діяльність Санаторію стало зазначатися, що вона має "несектанський" та "не деномінаційний" характер. Це стало означати, що медичний заклад та філософія його діяльності не пов'язана з ідеологією Церкви АСД. Навіть були більш чіткі заяви, що Санаторій немає ніякого відношення до цієї деномінації. Також було сказано, що у його керівництві можуть приймати участь члени різних церков, навіть католики. Еллен Уайт неодноразово висловлювала свою незгоду з Келлогом, оскільки від початку заснування цього закладу, він мав належати лише адвентистам та просувати їхню філософію здорового способу життя. Вона вказувала, що напрямок дій Келлога та його вплив ставить під сумнів та заперечує основні адвентистські принципи. Місіс Уайт говорила Келлогу, що він неправильно чинить, забираючи під контроль Санаторій, згодом говорила вона ви не зможете цим, мудро розпорядитися [2, с. 107-111].

Під час цих непростих дискусій щодо Санаторію, 18 лютого 1902 року на його території виникла пожежа невідомого походження. Внаслідок чого було знищено головну будівлю Санаторію та низку прилеглих приміщень.

Еллен Уайт бачила у цій події боже провидіння, як поштовх до реорганізації діяльності Церкви АСД, щоб медичні заклади деномінації розташовувалися не в одному місці, а мали багато локацій. У свою чергу Келлог вирішив наново перебудувати Санаторій Баттл-Крік. Щоб реалізувати ці плани він запропонував керівництву Церкви АСД посприяти розповсюдженню недавно написаної ним книги “Живий храм”, щоб в результаті її продажу отримані кошти направити на відновлення Санаторію. Було сплановано продати 500 тисяч примірників цієї книги. Однак цей проект церквою не був підтриманий, оскільки у книзі було помічено теологічні відхилення від погляду адвентистів щодо природи божества. Хоча сам зміст книги стосувався принципів здорового способу життя і пов’язаний із релігією та Біблією, однак було помічено, що там містяться вислови, які були близькими до пантеїстичних поглядів на Бога. Адвентистські служителі, зокрема Еллен Уайт вказали на небіблійний характер представлення Бога, який міститься у праці “Живий храм”. Вони стверджували, що хоч книга й містить багато біблійних текстів, однак вони представлені так, щоб підтвердити пантеїстичні теорії Келлога та ввести у заблудження читачів. Еллен Уайт заявляла, що якщо пантеїстичні ідеї захоплюють розум членів Церкви АСД, то деномінація піде по хибному напрямку, який призведе до руйнації та зникнення Церкви [2, с. 111-114].

Ці обставини призвели до подальшого віддалення Джона Келлога від Церкви АСД. Було вчинено декілька спроб для вирішення конфлікту між Келлогом та керівництвом Генеральної конференції. В результаті Келлог залишився при своїх поглядах і починаючи з 1903 року перестав відвідувати богослужіння цієї деномінації, віддавати десятини та пожертвування на різноманітні церковні потреби. У 1905 році він заявив, що вже 15 років думає про розрив з Церквою АСД, тому спрямовував значні зусилля для збереження Санаторію Баттл-Крік під своїм контролем.

Питання виключення Джона Келлога з членів церкви розглядалося на початку 1906 року. Однак сама подія виключення з церковного членства відбулася 10 січня 1907 року на членському зібранні. На ньому одноголосно проголосувало 350 членів церкви [2, с. 115-118]. Через два роки Келлог на щорічному зібранні Санаторію Баттл-Крік у січні 1909 році зібрав лише 28 учасників із загальної кількості 700 осіб. Усі присутні були прихильниками Джона Келлога. За його пропозиції було проголосовано про виключення із списків осіб асоціації Санаторію усіх критиків лікаря серед яких була й Еллен Уайт. Таким чином, доктор Келлог остаточно відокремив себе та Санаторій Баттл-Крік від Церкви АСД. При цьому зазначається, що він наступні 36 років до кінця свого життя виступав з повагою до особистості Еллен Уайт і закликав до цього персонал Санаторію. [2, с. 119-121].

Келлог як хірург та винахідник в сфері медицини. У 1914 році Келлог став членом Американської колегії хірургів і залишався ним до кінця свого життя, провівши в загальній кількості 22 тисячі хірургічних процедур. Також він винайшов електричну ковдру, носовий інгалятор з метанолом, лампи для загару, тренажери та хірургічні інструменти [3, с. 817]. Багато хірургічних операцій було проведено ним ще у перших роках свого керівництва Санаторієм Баттл-Крік. Свою хірургічну практикою він вдосконалював працюючи з провідними європейськими та американськими хірургами. Так, у 1889 році він приходив хірургічну практику у Лондоні та Відні, близько п’яти місяців удосконалював свою

майстерність під проводом доктора Лоуса Тейта, який спеціалізувався на абдомінальній та гінекологічній хірургії. Тейт був хірург світового рівня та відомий тим, що провів підряд 116 успішних операцій без жодного летального випадку. Це був вражаючий рекорд у часи, коли смертність пацієнтів під час хірургічного втручання була досить високою. Сам Джон Келлог перевершив рекорд свого наставника вже через п'ять років виконавши 165 успішних операцій без летальності. Також Келлог у Відні спостерігав за роботою самого видатного хірурга XIX століття та засновника шлункової хірургії Доктора Теодора Більрота. У свою чергу Антон Вольфлер, асистент доктора Більрота, надав Джону Келлогу приватну інформацію про особливості проведення хірургічних процедур у клініці Більрота. Келлог відвідав Європу декілька разів, це сприяло його успішній хірургічній кар'єрі [3, с. 817].

На батьківщині, в США, він відвідав клініку Мейо в штаті Міннесота, який вважався у цій країні провідним центром з експериментальної хірургії. Там він познайомився з засновниками цього медичного закладу, хірургами Чарльзом та Вільямом Мейо. Вони відмітили чудові хірургічні навички Джона Келлога. Тому Келлог зосередив свою увагу на операціях на шлунково-кишковому тракті. В цій сфері він вдосконалював свої навички та концентрацію. Примітним моментом його життя було те, що він намагався не витратити даремно свій час. Так, під час поїздок у потягах він практикував свою техніку зашивання хірургічних швів на простому шматку тканини, тому він став відомим у чіткому зашиванні навіть маленьких розрізів. Келлог займався хірургічною практикою до 80 років, таким чином його професійна кар'єра у цій сфері тривала більше 68 років [3, с. 817-818].

Відзначився Джон Келлог не тільки як кваліфікований хірург, а також як винахідник низки хірургічних інструментів. Так, він спроектував операційний стіл з підігрівом води. Це було потрібно для запобігання виникненню шоку у пацієнтів, які зазнали тривалого хірургічного втручання. Для додаткової підтримки тепла після операцій клали навколо пацієнта нагріті мішки з піском.

Також завдяки наголосу доктора Келлога на вегетаріанській дієті, він наказував пацієнтам не вживати м'ясні продукти за декілька днів до операції. А після операцій пацієнти повинні були пити багато рідини. Також у після операційний період пацієнти повинні були не просто лежати, а з першого ж дня робити пасивні фізичні вправи, які день за днем повинні ставати все більш інтенсивними [3, с. 818-819].

Погляд Келлога на поширення ідей про здоровий спосіб життя. Келлог вважав, що інформація про реформу здоров'я не повинна бути просто "правою рукою" вістки, яку проповідувала Церква АСД. Келлог був переконаний, що ця тема повинна вийти за конфесійні межі і бути доступною для всіх людей незалежно від їхніх релігійних поглядів. Він назвав рух за поширення реформи здоров'я "братство в місійній роботі". Він дбав про навчання добре навчених медико-місіонерів як лікарів-місіонерів так і медсестер. А люди, які можуть погіршити стан здоров'я тих хто страждає потрібні в будь-якій країні. І Келлог також розумів, що їхньою метою не мало бути навернення людей до іншої релігії, лише полегшення їхніх страждань і покращення забезпечення фізичних потреб, особливо підняття людей на вищий моральний рівень. Келлог у цьому вбачав виконання божественної місії щоб принести благословення стражденому

людству незалежно від їхнього віросповідання [4, с. 109].

Для реалізації своїх планів Келлог ініціював створення медичного факультету при адвентистському коледжі в Баттл-Крік. Там планувалось вивчення наступних предметів: принципи особистої та громадської гігієни, хімія, фізика та анатомія. Коли у 1895 році за сприяння Джона Келлога почав роботу Американський медико-місіонерський коледж, доктор заявив, що це буде позаконфесійний та несектантський навчальний заклад. Тому в цьому медичному коледжі не повинні викладатися доктрини певної конфесії. Це буде християнський медико-місіонерський навчальний заклад, де зможуть навчатися представники будь-якої християнської деномінації. Студенти навчатимуться теоретично і практично медичній справі та будуть готові проповідувати Євангеліє без наголосу на конфесійні особливості. Разом із тим Біблії та богослужінням в коледжі приділялася значна частина, проповідувати студенти могли практикуватися при Санаторії Баттл-Крік [4, с. 110-111].

У першій половині 1890-х років медико-місіонерська робота під керівництвом Джона Келлога мала значний успіх. У результаті у 1895 році у тому місті був заснований медичний коледж. Також був відкритий постійно діючий медичний пункт, пральня, баня, вечірня школа тощо. Проводилося навчання безхатченків, безробітних, алкоголіків та повій. Всім потребуючим надавалася безкоштовна медична допомога. Келлог розробив благодійну програму згідно якої надавались за символічну плату обіди та місце для ночівлі. Символічна плата була поставлена не з метою збору коштів, щоб підвищити у потребуючих почуття самоповаги. Необхідні лікарські засоби видавались безкоштовно, а допомогу отримували тисячі осіб. Щодня отримували обід від 500 до 600 потребуючих. Щодня приходили за медичною допомогою 20-30 людей, які отримали ножові поранення [4, с. 115-116].

Випускники медико-місіонерських закладів, яким керував Келлог отримували призначення для служіння у різні частини земної кулі: Мексика, Гвадалахара, Північна та Центральна Європа, Нова Зеландія, Індія, Південна Америка, острови південної частини Тихого океану. Також медико-місіонери відправлялися на роботу у багато штатів США. Сам Джон Келлог був переконаний, що медико-місіонерська робота – це справжнє християнське служіння, яке повинно займати центральне місце у діяльності Церкви АСД для суспільства [4, с. 116].

В той час як у адвентистських лідерів у пріоритеті була проповідь трьохангельської вістки з книги Об'явлення 14 розділу, зокрема відмітних доктрин цієї деномінації. Однак, Келлог наполягав на проведенні різних благодійних програм. Він вважав, що проповідь відмітних доктрин адвентистів скоріше викличе негативну реакцію у представників інших конфесій. Доктор Келлог казав, що християнська проповідь має бути позитивною і зосереджуватись саме на допомозі потребуючим. Він бачив місію адвентистів у підтримці дитячих будинків та домів для осіб похилого віку, вкладаючи в цю справу кошти, які члени церкви насправді витрачають на придбання таких шкідливих продуктів як чай, кава тощо. Внаслідок, на його думку, це стане можливістю адвентистами виконувати християнське служіння, а також сприяти поширенню серед членів принципів правильного харчування та інших законів здоров'я [4, с. 117].

Генеральна конференція Церкви АСД певною мірою прислухалася до

пропозицій Келлога щодо просування благодійної діяльності. Тому було погоджено створення 1893 році медико-місіонерської та добродійної асоціації, яка відповідала за всі напрямки служіння деномінації у гуманітарній сфері. Ця організація активно діяла впродовж 13 років до часу коли Джон Келлог офіційно був позбавлений членства в Церкві АСД [4, с. 118].

Келлог та інші релігійні рухи. Ще до того, коли Джон Келлог лишив Церкву АСД, він почав цікавитися іншими духовними традиціями, які певною мірою торкалися теми здорового способу життя. Він вважав, що Церква АСД не була єдиною, яка займається питанням реформи здоров'я. Келлог досліджував рухи Шейкерів, Армії Спасіння, релігійно-філософські погляди Льва Толстого, особливо доктора зацікавила релігія мормонів, оскільки він ще у молодості читав книгу Мормона. У 1898 році він відвідав духовний центр цієї релігії місто Солт-Лейк-Сіті, штат Юта, де планував з екскурсією оглянути низку санаторіїв у тій місцевості. Керівники тієї деномінації запросили Доктора виступити на зібранні у їхньому головному Храмі. Під час доповіді він розповідав про своє поважне ставлення до об'явлень мормонського пророка Джозефа Сміта та про важливість вегетаріанської дієти. Доктор звернув особливу увагу на те, що погляди мормонів на принципи харчування мають багато подібного до його поглядів на це питання. Після цієї зустрічі доктор й надалі підтримував спілкування з двома мормонськими деномінаціями на тему здоров'я: мормонами з центром Солт-Лейк-Сіті, штат Юта та мормонами зі штаб квартирою у штаті Міссурі [5, с. 114].

Також Келлог цікавився поглядами групи послідовників християнського містика Еммануїла Сведенборга, він визнав, що прихильність Сведенборга до вегетаріанства історично вплинула на переконання у правильності відмови від споживання м'яса відомого реформатора здоров'я ХІХ століття Сільвестре Грема. А у свою чергу Келлог стверджував, що праці цього реформатора здоров'я сильно вплинули на його погляди щодо дієти. Також керівник цієї групи Генрі Клаб відвідував у 1909 році Санаторій Баттл-Крік в якості президента Вегетаріанської спілки Америки прочитав лекцію про Сведенборга та вегетаріанство. У 1920 році Келлог із вдячністю прийняв від цієї релігійної групи у подарунок 32 томи Еммануїла Сведенборга. Також у 1926 році Доктор досліджував праці цього християнського містика [5, с. 114-115].

Ставлення Келлога до четвертої заповіді. Джон Келлог вихований в культурі та доктринах Церкви АСД, тому він як член церкви шанобливо ставився до четвертої заповіді Декалогу. І навіть після того як він полишив церкву у 1907 році продовжив дотримуватися цієї заповіді. Варто зазначити, що персонал Санаторію у той час складався здебільшого з адвентистів сьомого дня, тому розпорядок роботи закладу певний час залишався незмінним, хоча поступово почали виникати прецеденти щодо перегляду відпочинку по суботам як вихідного дня для медперсоналу. Для працівників та пацієнтів, які не належали до адвентистів, у Санаторії відбувалися недільні богослужіння. Були випадки, коли Келлог запрошував до співпраці з питання розповсюдження продуктів здорового харчування різних впливових осіб, серед яких були й керівники різноманітних протестантських деномінацій Америки. Однак, він зустрічався із відмовою через теологічні непорозуміння щодо того, що Санаторій не працює у

суботній день. Причиною цього було переконання, що святим днем для американських християн є саме неділя, а не субота. Виникали ситуації, коли пацієнти виступали проти вихідного в суботу, оскільки не бажали щоб їх оперували в лише наступного дня у неділю. Відвідувачі Санаторію з секулярними поглядами висловлювали своє нерозуміння такому незвичному для США робочого графіку цієї медичної установи: робота припинялася із заходу сонця п'ятниці до заходу сонця у суботу. Келлог твердо відповідав на ці та подібні заяви, що Санаторій буде й надалі працювати у заданому режимі. Разом із тим Келлог підкреслював, що Санаторій Баттл-Крік не має конфесійного забарвлення, і вихідний в суботу поставлений не з релігійних, а з чисто історичних причин, кажучи: "Ні одна розумна людина, що розбирається в історії цього питання, не стане сумніватися в тому, що днем відпочинку сьомого дня, є саме субота" [5, с. 136]. Разом із тим він сказав, що сам вибір дня відпочинку не є дуже важливим, однак саме святкування для відпочинку відрізняє християн від язичників. Як вказано вище більшість працівників Санаторію були членами Церкви АСД, то Келлог, також із цієї причини не міг погодитися на зміну неробочого дня тижня [5, с. 134-136].

Однак поступово частка медперсоналу з адвентистів зменшувалась і доктор Келлог почав применшувати значення суботи як вихідного дня. Також у 1920 році померла його дружина Елла, яка залишилася членом Церкви АСД. Тому, доктор поступово дозволив у суботу проводити негаласливі розважальні заходи. А вже до середини 1930-х років дотримання суботи стало здебільшого формальністю. Однак не відомо чи ця поступова трансформація відбулася саме через зміну переконань Джона Келлога. Треба зазначити, що у ці роки доктор більше часу перебував у новоствореному 1930 році санаторії (місто Маямі) штат Флорида, тому довгий час був відсутній у Баттл Кріку. У 1930-ті роки атмосфера Санаторію Баттл-Крік мала здебільшого світський характер, і відносно цього Келлог виражав свою стурбованість. Разом із тим вже від нього не було чути зауважень щодо порушення спокою Санаторію у суботній день [5, с. 136].

Джон Келлог та Санаторій Баттл-Крік: останні десятиліття діяльності закладу. Коли Доктор Келлог у 1920-1930-ті роки опікувався створенням та діяльністю нового Санаторію у Маямі, то він доручив керувати справами у Баттл-Крік доктору Чарльзу Стюарту. На хвилі популярності Санаторію, Стюарт ініціював його розширення, яке полягало у прибудові двох масивних веж-близнюків виконаних в італійському стилі. При цьому сам Келлог не бачив необхідності у цій новизні, тому що вважав у цій новизні не буде духовної чи благодійної мети, а лише комерційна вигода. Джон Келлог був хорошим бізнесменом на своєму рівні, й отримував великі прибутки та міг дозволити собі розкішне життя. Але оскільки він був цілком присвячений своїй різноплановій роботі, то більшу частину зароблених коштів він витрачав на Санаторій та розвиток інших своїх проектів. Велика популярність його особистості та Санаторію не спонукала його до можливості використати з метою лише отримання фінансової вигоди [5, с. 171].

Початок періоду Великої Депресії у 1929 році значно вплинув на діяльність Санаторію. Кількість пацієнтів знизилася від 1300 осіб до 300 осіб. Через недостатню кількість відвідувачів та великі борги Санаторій у 1933 році увійшов у процес оголошення банкрутства. Внаслідок чого Келлог

втратив можливість керувати медичним закладом, оскільки той підпав під зовнішнє керівництво. У цьому Санаторії, який був заснований адвентистами сьомого дня, зовнішнє керівництво вдалось до відмови від вегетаріанської дієти та був виданий дозвіл на паління тютюну в приміщеннях медичного закладу. Ці нововведення шокували доктора Келлога, він намагався повернути собі, втрачені через процес банкрутства, важелі управління Санаторієм. Однак він цього домогся лише у 1942 році, але Санаторій вже не повернувся до попередньої популярності та слави, оскільки тоді тривала Друга світова війна, а Головну будівлю Санаторію було продано Федеральному уряду під армійський шпиталь. Цей шпиталь там продовжував існувати до закінчення війни [5, с. 172].

У 1942 році засвідчено також спробу Генеральної конференції Церкви АСД відновити контроль над Санаторієм Баттл-Крік. В результаті згідно судового рішення відбулося розділення активів медичного закладу. Згідно з рішенням суду Церква АСД отримала 625 тисяч доларів, а Келлог та його співробітники залишили за собою контроль над Санаторієм. Невдовзі, а саме 14 грудня 1843 року Джон Харві Келлог помер від приступу пневмонії. Йому було 91 рік, а без свого видатного лідера Санаторій став безповоротно занепадати і проіснував до 1957 року. З того часу цей медичний заклад знову перейшов у власність Церкви АСД. У 1959 році він був перейменований на Центр здоров'я Баттл-Крік. Цей центр був перепрофільований на лікування психічного здоров'я, позбавлення залежностей від алкоголю та наркотичних речовин, а також для надання різного виду невідкладної допомоги. У 1993 році цей медичний заклад був проданий та став частиною громадської системи міста Баттл-Крік. Ця подія ознаменувала завершення 126-літньої історії діяльності цього Санаторію [5, с. 173]. Так, завершилася історія відомого Санаторію та діяльності популярного лікаря Джона Харві Келлога.

**Висновки.** Підсумовуючи вище наведене лише зазначмо, що знівелювати результати роботи Джона Харві Келлога у сфері охорони здоров'я та поширення принципів здорового способу життя неможливо, оскільки цей лікар дійсно присвятив цьому все своє життя досягнувши небувалих висот. Щодо його розриву із Церквою адвентистів сьомого дня, то зазвичай її історики наводять наступні причини: амбітне устремління лікаря поширювати вістку про реформу здоров'я у навколишньому суспільстві без участі Церкви АСД; відсутність повного втілення реформи здоров'я серед членів АСД, саме так як бачив це доктор Келлог, особливо акцент він робив на керівництво деномінації; його відомість, популярність, визнання та зростаюча слава зробили доктора Келлога частиною американської еліти, що також сприяло розірванню стосунків між ним та Церквою АСД.

#### Список використаних джерел:

1. *About Kellogg Company* n.d., Kellogg's. Available from: <[https://www.kelloggcompany.com/en\\_US/about-kellogg-company.html](https://www.kelloggcompany.com/en_US/about-kellogg-company.html)> [02 July 2021].
2. Balmer, B 1991. 'John Harvey Kellogg and the Seventh-Day Adventist Health Movement', MA thesis, *Department of American Studies and the Graduate School of The University of Wyoming*, p. 134.
3. Jackson, LS, Dudrick, SJ & Sumpio, BE 2004. 'John Harvey Kellogg; Surgeon, Inventor, Nutritionist (1852–1943)', *Journal of the American College of Surgeons*,

- vol. 199, no. 5, pp. 817–821. Available from: <<https://doi.org/10.1016/j.jamcollsurg.2004.05.279>> [04 July 2021].
4. Lampkin, A 2000. 'A critical study of the Seventh-Day Adventist health teaching tradition in light of the contemporary situation of public health and globalization', PhD dissertation, *Vanderbilt University*.
  5. Wilson, B 2014. Dr. John Harvey Kellogg and the religion of biologic living, *Indiana University Press*, Bloomington & Indianapolis.

#### References

1. *About Kellogg Company* n.d., Kellogg's. Available from: <[https://www.kelloggcompany.com/en\\_US/about-kellogg-company.html](https://www.kelloggcompany.com/en_US/about-kellogg-company.html)> [02 July 2021].
2. Balmer, B 1991. 'John Harvey Kellogg and the Seventh-Day Adventist Health Movement', MA thesis, *Department of American Studies and the Graduate School of The University of Wyoming*, p. 134.
3. Jackson, LS, Dudrick, SJ & Sumpio, BE 2004. 'John Harvey Kellogg; Surgeon, Inventor, Nutritionist (1852–1943)', *Journal of the American College of Surgeons*, vol. 199, no. 5, pp. 817–821. Available from: <<https://doi.org/10.1016/j.jamcollsurg.2004.05.279>> [04 July 2021].
4. Lampkin, A 2000. 'A critical study of the Seventh-Day Adventist health teaching tradition in light of the contemporary situation of public health and globalization', PhD dissertation, *Vanderbilt University*.
5. Wilson, B 2014. Dr. John Harvey Kellogg and the religion of biologic living, *Indiana University Press*, Bloomington & Indianapolis.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.35(7)-8

УДК 2-4/5: 036.22

**EASTERN PATRISTIC TRADITION OF INTERPRETATION  
“ΝΟΥΣ-ΛΟΓΟΣ”: THE SANOGENICAL-THERAPEUTIC  
POTENTIAL OF COMMUNICATIVENESS  
(PART II. PROSPECTS OF THE PRACTICAL IMPLEMENTATION)**

**СХІДНОПАТРИСТИЧНА ТРАДИЦІЯ  
ОСМИСЛЕННЯ “ΝΟΥΣ - ΛΟΓΟΣ”: САНОГЕННО-ТЕРАПЕВТИЧНИЙ  
ПОТЕНЦІАЛ КОМУНІКАТИВНОСТІ  
(ЧАСТИНА II. ПЕРСПЕКТИВИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ)**

**O. T. Marchuk**

**Urgency of the research.** *The problem of struggle against COVID-19 that had perfectly got the world dimensions, taken millions of human lives, became a real challenge not only for physical but also for the mental health of everyone who had overcome it or suffered losses among the loved ones, relatives and close friends, can't leave indifferent. Particularly demanded is a scientific search of not*

**Актуальність теми дослідження.** *Проблема боротьби з COVID-19, яка блискавично швидко набула світових масштабів, забрала мільйони людських життів, стала справжнім викликом як для фізичного, так і психічного здоров'я всіх, хто її подолав, або ж зазнав втрат серед рідних, друзів і близьких не може залишити байдужим. Науковий пошук не лише теоретичних джерел*